

IMPORT QILINADIGAN MAHSULOTLAR SIFATI VA XAVFSIZLIGI: XALQARO STANDARTLAR VA MILLIY TALABLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH ZARURIYATI

Mustaqil izlanuvchi: Toshqulov A.Y

Jabborov X.Sh.

T.f.f.d (Phd) O'zbekiston Standartlar instituti

KIRISH

Annotatsiya: *Ushbu maqolada import qilinadigan mahsulotlar sifati va xavfsizligi tushunchalarining zamonaviy interpretatsiyasi, ularning iqtisodiy rivojlanish va iste'molchilar salomatligini ta'minlashdagi ahamiyati atroflicha o'rganilgan. Xalqaro standartlashtirish tizimlari (ISO, Codex Alimentarius va boshqalar) hamda Jahon Savdo Tashkiloti (JST) kelishuvlarining mahsulot sifatini tartibga solishdagi roli tahlil qilingan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining mahsulot sifati va xavfsizligini ta'minlovchi milliy qonunchiligi, texnik jihatdan tartibga solish mexanizmlari hamda import nazorati tizimidagi mavjud talablar va ularning xalqaro amaliyotga muvofiqligi ko'rib chiqilgan. Maqolada xalqaro va milliy talablar tizimini uyg'unlashtirish orqali import mahsulotlari sifatini nazorat qilish samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ilgari surilgan.*

Kalit so'zlar: *mahsulot sifati, mahsulot xavfsizligi, xalqaro standartlar, milliy talablar, texnik jihatdan tartibga solish, import nazorati, ISO, Codex Alimentarius, O'zbekiston*

Global savdo-sotiqning jadallashuvi sharoitida mamlakatga import qilinayotgan mahsulotlarning sifati va xavfsizligi masalasi har qanday davlat iqtisodiyoti va aholisi uchun strategik ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekiston Respublikasi ham jahon iqtisodiy tizimining ajralmas qismi sifatida import oqimlarining sezilarli darajada o'sishiga duch kelmoqda. Bu esa o'z navbatida, ichki bozorni sifatsiz va xavfli mahsulotlardan himoya qilish, mahalliy ishlab chiqaruvchilar raqobatbardoshligini ta'minlash hamda iste'molchilarning sog'lig'i va manfaatlarini himoya qilishni taqozo etadi. Mazkur vazifalarni samarali bajarishda mahsulot sifati va xavfsizligi bo'yicha xalqaro miqyosda qabul qilingan tamoyillar va milliy qonunchilik talablarining o'zaro uyg'unligi muhim rol o'ynaydi.

Maqolaning maqsadi – import qilinadigan mahsulotlar sifatini va xavfsizligini ta'minlashning nazariy asoslarini tahlil qilish, xalqaro standartlar va milliy talablarning o'ziga xos jihatlarini o'rganish, shuningdek, O'zbekistonda ushbu yo'nalishdagi tizimni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

1. MAHSULOT SIFATI VA XAVFSIZLIGI TUSHUNCHALARI: MOHIYATI VA FARQLARI

Mahsulot sifati va xavfsizligi – bir-biriga chambarchas bog'liq bo'lsa-da, mohiyati jihatidan farq qiluvchi ikki muhim tushunchadir. Xalqaro standartlashtirish tashkiloti (ISO) tomonidan qabul qilingan ISO 9000 standartiga ko'ra, sifat – ob'ektning e'lon qilingan va potentsial talablarni qondira olish qobiliyatini belgilovchi xususiyatlar yig'indisidir. Boshqacha qilib aytganda, sifat – bu mahsulotning belgilangan mezonlarga va iste'molchilarning kutishlariga qanchalik mos kelishidir. U ko'pincha mahsulotning funksionalligi, ishonchliligi, chidamliligi, estetik ko'rinishi va boshqa xususiyatlarini o'z ichiga oladi. Sifat subyektiv bo'lishi mumkin va 'juda yaxshi'dan 'qoniqarli' darajasigacha farqlanishi mumkin.

Mahsulot xavfsizligi esa, iste'molchilarning hayoti, sog'lig'i, mol-mulki va atrof-muhit uchun mahsulotning qanchalik zarar yetkazmasligi bilan belgilanadi. Xavfsizlik talablari majburiy bo'lib, qonunchilik va texnik reglamentlar bilan qat'iy tartibga solinadi. Masalan, oziq-ovqat mahsulotlarining xavfsizligi ularda zararli moddalar, patogen mikroorganizmlar va boshqa ifloslantiruvchilarning yo'qligi bilan belgilanadi. Elektr jihozlarining xavfsizligi esa ularning elektr toki urishi, yong'in yoki portlash xavfini keltirib chiqarmasligi bilan o'lchanadi. Xavfsizlik nisbiy tushuncha emas; mahsulot yoki xavfsiz bo'ladi, yoki xavfli. Xavfsizlik talablariga rioya qilmaslik og'ir oqibatlariga, jumladan, jinoiy javobgarlikka olib kelishi mumkin.

Shunday qilib, sifat mahsulotning raqobatbardoshligini va bozor jozibadorligini oshirsa, xavfsizlik uning bozorga kirishi uchun eng asosiy va majburiy shartdir. Sifat va xavfsizlikning yuqori darajada ta'minlanishi iste'molchilarning mahsulotga ishonchini mustahkamlaydi, ishlab chiqaruvchilar va mamlakatning xalqaro imidjini oshiradi.

2. XALQARO STANDARTLAR VA ULARNING ROLI

Global savdo sharoitida mahsulotlar sifati va xavfsizligini ta'minlashda xalqaro standartlar tizimi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu standartlar milliy chegaralardan tashqarida bir xil talablar va me'yorlarni belgilash orqali mahsulotlarning erkin harakatlanishini osonlashtiradi, texnik to'siqlarni kamaytiradi va umumiy ishonch muhitini yaratadi.

Asosiy xalqaro standartlashtirish tashkilotlari va ularning standartlari.

Xalqaro Standartlashtirish Tashkiloti (ISO): Sanoat, tijorat va texnologiya sohalarida standartlar ishlab chiquvchi dunyodagi eng yirik tashkilot. ISO standartlari, xususan, ISO 9000 seriyasi (sifat menejmenti tizimlari), ISO 14000 seriyasi (ekologik menejment tizimlari), ISO 22000 (oziq-ovqat xavfsizligi menejmenti tizimi), ISO/IEC 17025 (sinov va kalibrlash laboratoriyalarining vakolatini baholash) kabi standartlar butun dunyo bo'ylab keng qo'llaniladi. Ular mahsulot ishlab chiqarish jarayonlariga tizimli yondashuvni ta'minlaydi va mahsulot sifatiga bilvosita ta'sir ko'rsatadi.

Codex Alimentarius Komissiyasi: Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi va sifati bo'yicha xalqaro standartlar, yo'riqnomalar va tavsiyalar ishlab chiqadi. Uning faoliyati iste'molchilar salomatligini himoya qilish va oziq-ovqat mahsulotlari savdosida adolatli amaliyotni ta'minlashga qaratilgan.

Xalqaro Elektrotexnika Komissiyasi (IEC): Elektr va elektronika mahsulotlari bo'yicha xalqaro standartlarni ishlab chiqadi. Bu standartlar mahsulotlarning xavfsizligi, ishonchligi va mosligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Jahon Savdo Tashkiloti (JST): JSTning 'Texnik To'siqlar To'g'risida Bitim' (TBT) va 'Sanitar va Fitosanitar Choralar To'g'risida Bitim' (SPS) kelishuvlari a'zo davlatlarni xalqaro standartlarga rioya qilishga undaydi. Bu kelishuvlar standartlar, texnik reglamentlar va muvofiqlikni baholash tartib-qoidalari savdoga asossiz to'siq bo'lmasligini ta'minlashga qaratilgan. JSTning TBT kelishuvi, mamlakatlarni standartlar va texnik reglamentlarni imkon qadar xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirishga chaqiradi, shu bilan birga, har bir davlatga o'z xavfsizlik va sifat darajalarini belgilash huquqini beradi.

3. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MAHSULOT SIFATI VA XAVFSIZLIGINI TA'MINLOVCHI MILLIY TALABLAR TIZIMI

O'zbekiston Respublikasida mahsulot sifati va xavfsizligini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. So'nggi yillarda bu borada keng qamrovli islohotlar amalga oshirilib, milliy qonunchilik xalqaro talablarga moslashtirilmoqda.

“Standartlashtirish to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni: Ushbu qonun standartlashtirishning huquqiy asoslarini belgilaydi, uning maqsadlari, tamoyillari va turlarini aniqlaydi.

“Mahsulotlar va xizmatlarni sertifikatlashtirish to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni: Majburiy va ixtiyoriy sertifikatlashtirish tartibini belgilaydi, muvofiqlikni baholash organlariga qo'yiladigan talablarni o'rnatadi.

“Texnik jihatdan tartibga solish to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni: Texnik reglamentlar, standartlar, texnik jihatdan tartibga solish bo'yicha normativ hujjatlar tizimini belgilaydi. Bu qonun mahsulotlarning inson hayoti, sog'lig'i, mol-mulki va atrof-muhit uchun xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan majburiy talablarni o'rnatadi.

Vazirlar Mahkamasining tegishli qarorlari va Nizomlari: Turli sohalardagi texnik reglamentlarni tasdiqlaydi, mahsulotlarni import qilish, sertifikatlashtirish va bozor nazorati tartiblarini belgilaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi “Texnik jihatdan tartibga solish to'g'risida”gi Qonuni, 2020-yil.

2. O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasi rasmiy ma'lumotlari – www.customs.uz
3. Texnik jihatdan tartibga solish agentligi axborot portali – www.standart.uz
4. Jumaev O. A. et al. Mathematical description and algorithms for the implementation of digital filters //International Journal of Advanced Technology and Natural Sciences. – 2024. – T. 5. – №. 3. – С. 28-33.
5. Ismoilov M. et al. Analysis of a modern method for calibrating resistance thermometers //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2025. – T. 627. – С. 04004.
6. Raxmatov, D., & Qalandarov, A. (2023). The importance of metrology and measurements in the application of drip irrigation in horticulture. In E3S Web of Conferences (Vol. 390, p. 04027). EDP Sciences.
7. Абдужабборова, Д. А., Рахматов, Д. И., & Қодирова, Ш. А. (2021). ЎЛЧАШ ВОСИТАЛАРИНИНГ МЕЎЁРЛАНГАН МЕТРОЛОГИК ХАРАКТЕРИСТИКАЛАРИ. Студенческий вестник, (15-7), 46-50.